

Zle pochopená biblia

(Zo Slovenského kresťanského samizdatu č. 4, jún 2003)

George Virsik

Je to opäť DER SPIEGEL, ktorý si vo vianočnom čísle (52/2002) za hlavnú tému vybral útok na jeden z pilierov judaistických náboženstiev, teda aj kresťanstva, na Starý zákon, pod hlavičkou *Die Erfindung Gottes* (Objavenie Boha). Už predtým, v čísle z 18. mája 2002, sa snažili zdiskreditovať vieru v Boha, povrchnými interpretáciami nedávnych, samo-o-sebe vierohodných a svetonázorovo neutrálnych, výsledkov neurologického výskumu. Takto som sa snažili argumentovať v článku *Zle pochopená viera*, inde na tejto webovej stránke.

Tentoraz ide autorovi v DER SPIEGEL o nedávne archeologické výskumy vo Svätej zemi — čerpané z knihy *Keine Posaunen für Jericho* (Žiadne trúby pre Jericho, autori Israel Finkelstein a Neil A. Silberman, Beck Verlag 2002, EU 26.90) — podobne hrubo, až zlomyseľne, interpretované. Článok *Matthiasa Schulza* je uvádzaný bombastickým podtitulkom “Prázdny trón: Je dobrotivý Boh iba 2000 rokov starý? Mal pôvodne dokonca manželku? Archeológovia objavili v Izraeli pohanské svätyne a pozlátených bôžikov. Nález umožňuje nový pohľad na pôvod monoteistických svetových náboženstiev.” Ukazuje sa, že napr. sídlo Dávida, zakladateľa židovského národa, z roku 1200 pred Kristom podľa vykopávok pozostával z jedinej chatrče veľkosti 16 m², že Jeruzalem v týchto časoch bola vlastne iba dedina so sotva 2000 (či 1000) obyvateľmi, pastiermi kôz, a nádherný palác jeho nástupcu Šalamúna je podľa všetkého vymyslenina, lebo v skutočnosti išlo o veľmi chudobnú krajinu, že hlavné texty Starého zákona sú oveľa neskoršieho data než ako sa predpokladalo (asi 330 pr. Kr., či ešte neskôr, a nie 1000 pr. Kr.), že Mojžiš ako historická osoba možno vôbec neexistoval, atď. Autor toto rozhorčene komentuje

Rozprávky a monumentálna kamufláž — tak sa nám javí medzitým slovo Božie. Tam kde bádatelia predpokladali historické faktá nachádzajú iba politickú propagandu... Je stále jasnejšie, že slovo Božie, “knihá kníh” je plná podfukov. Jedna skupina falšovateľov, zvaných “deuteronomisti” prečesala skutočné dejiny, skreslili skutočnosť, dali stranou nepohodlné faktá a vymysleli dejiny zasľubenej zeme, na spôsob hollywoodskeho scenára.

Nebudeme tu uvádzať všetky nové nálezy a závery odborníkov lebo to jednak laik nemôže posúdiť a jednak preto lebo to je pre veriaceho kresťana asi tak “objavné” ako to, že vesmír či zem nevznikli za sedem pozemských dní ako to naši predkovia chápali z knihy *Genesis*. Pochopili sme už dávno, že tu neide o žiadne “podfuky”, lebo biblia nie je prírodovedeckou učebnicou či vedeckým pojednaním z kozmológie alebo biológie atď. Preto by nemalo byť teraz ťažké si uvedomiť, že ani Starý zákon nie je učebnicou dejepisu, historickým svedectvom či archeologickým pojednaním, že jeho význam je aj v tomto historickom zmysle iba symbolický, o to ale hlbší. Toto sa mi aspoň zdá byť zdravým a triezvym kresťanským prístupom k novým archeologickým nálezom. Pravda, Starý zákon je svätou knihou aj pre židov — hlavne päť Mojžišovych kníh, teda *Torah* — pre nich ešte dôležitejšou ako pre kresťanov, a nové objavy aj oni musia vhodne interpretovať. To však už nie je našou vecou.

Predsa však musí človeka napadnúť, že ak sa príjmu výsledky tohoto historického či archeologického výskumu, tak nielen kresťanmi uctievaný Mesiáš mal skromné začiatky, narodil sa v maštali a celý jeho život bol celkom iný než ako si ho predstavovali a predstavujú tí, ktorí ešte stále čakajú na iného Mesiáša, ale aj národ do ktorého sa Ježiš narodil mal skromné začiatky a jeho dejiny boli celkom iné než ako si ich jeho príslušníci zidealizovali *a posteriori*. Toto však neuberá na mimoriadnosti Izraela práve tak ako Ježiškovo skromné narodenie neuberá na tajuplnom význame Kristovho vstupu do histórie, skôr naopak.

Pozastavme sa ale predsa len u niektorých záverov ku ktorým dochádza autor. Ide o vznik samotného monoteizmu, viery v jedného, osobného Boha, ktorá je základom nielen kresťanstva a judaizmu, ale aj islamu. Vraví

Vývoj monoteizmu prebiehal celkom ináč než ako sa to vo Svätom píme chce aby sme uverili. Tam vystupuje Boh zao-diaty do večnosti. Stojí mimo čas, Bytosť, ktorá sa nikdy nenarodila a nikdy nezomrie.

Ako to ale vraj v skutočnosti je?

Aj Boh začal skromne. Najprv bol Jahve Bohom počasia, bol zárukou plodnosti, ktorej sexuálne zobrazenie iba pomaly ustúpilo do pozadia. Vo Svätej zemi objavili bôžikov z hliny a kovu, hlinené figurky so statnými prsami a zadkami. Zrodenie Boha z lona mnohobožstva, to je rámeček nových poznatkov: V Jeruzaleme prevládala chrámová prostitúcia; Boh mal pôvodne nahú spoločníčku; ešte sto rokov pred Kristom sa sediaci z okolia Jeruzalemu oddávali pohanským rituálom.... Akoby cez dalekohľad sa dívajú experti na mračno v ktorom prebiehal zrod Všemohúceho. Výskum vidí

stále jasnejšie metafyzické stavenisko na ktorom sa krok za krokom tvorila táto moc. So svojimi senzačnými objavmi vyťahujú vedci na svetlo rozumu dielo viery (*Glaubenswerk*), ktoré tu ešte stále stojí ako temná a tajuplná pevnosť.

Odcitoval som tak zdĺhavo, aby bolo vidieť ako si autor pletie pojem Boha ako súčasť objektívnej reality, ako *objekt* (metafyzického) poznania na jednej strane, s historicko-kultúrnymi *nositeľmi*, skrze ktoré sa tento pojem dostal do vedomia *ľudstva*, na strane druhej. Toto je nie nepodobné situácii, ktorú sme kritizovali v už spomenutom článku *Zle pochopená viera* kde iný autor, taktiež skrze DER SPIEGEL, si pletie ten istý pojem Boha ako objektu poznania na jednej strane, s biologickými nositeľmi, skrze ktoré sa tento pojem dostáva do vedomia *jednotlivca* na strane druhej. Inými slovami, tak ako mozog je *hardware* skrze ktorý sa Boh predstavuje jednotlivcovi (*software* je, pravda, viera či nevera toho jednotlivca) tak sa možno dívať na Izrael a jeho dejiny ako na historický *hardware* skrze ktorý sa transcendentný a osobný Boh predstavil ľudstvu (*software* je tu, pravda, Zjavenie, biblia, spolu s vhodnými či nevhodnými interpretáciami).

Domnievam sa, že tento dualizmus možno sledovať ešte ďalej. V prípade *jednotlivca* zdá sa ide o univerzálnu, genetickú predisponovanosť jednotlivca¹ pre zmysel pre transcendentno, (už akokoľvek kultúrne podmienené). Takisto v prípade *ľudstva* ako celku nemožno poprieť dôležitosť náboženského rozmeru (už akokoľvek interpretovaného) rôznych kultúr. Alebo aj takto: VIEM, že môj mozog (a „srdce“) sú biologicky predisponované pre duchovno, pre pojem Boha, ale VERÍM, že tejto predisponovanosti odpovedá aj niečo objektívne, mimo môj mozog, existujúce. VIEM, z histórie a antropológie², že náboženstvo je dôležitou zložkou každej kultúry (aj keď na našom zosekularizovanom Západe v potlačenej a psychologicky deformovanej forme), ale VERÍM, že zo všetkých možných náboženstiev je to kresťanstvo, ktorého kognitívne symboly a morálne normy — hociako tiež kultúrne a historicky podmienené — najlepšie odrážajú vonkajšiu realitu existujúcu mimo mňa a mimo kultúry do ktorej som sa narodil.

Táto viera, či už v prvom alebo druhom zmysle, by dnes už mala byť nemysliteľná bez prísady TOLERANCIE (čo nie je to isté ako relativizmus „všetci majú rovnakú pravdu“): Nemôžem súdiť suseda, ktorý neverí, či verí ináč, lebo nemôžem vedieť ako Boh (v ktorého verím *ja*) vstupuje do jeho „mozgu“; a nemôžem súdiť iné kultúry či náboženstvá, lebo takisto neviem ako Boh vstupuje do ich dejín, do ich kultúry. To sa však už vymyká našej téme.

Na obidvoch úrovniach, osobnej i kultúrnej, je preto dôležité aby som rozlišoval medzi tým čo VIEM, kde sa môžem myliť, kde moje poznatky podliehajú novým objavom a výskumom, a tým v čo VERÍM, kde to čo viem, môže moju vieru upevniť, nemôže však na ňu byť redukovateľné, lebo viera sa vzťahuje na niečo, čo je mimo mňa, mimo všetkých kultúr a vedeckých metód poznávania. Toto rozlišovanie musí mať človek na pamäti keď napr. číta proti-nábožensky a agresívne podávané výsledky nedávnych bádání, ako to robí napríklad aj DER SPIEGEL v uvažovaných dvoch článkoch.

¹ “Pre seba si nás stvoril Pane a nespokojná je naša duša pokiaľ nespočinie v Tebe“ ako to pekne vyjadril už sv. Augustín.

² Porovnaj napr. antropológickú definíciu náboženstva *Clifforda Geertza* ako “systém symbolov, ktorý pôsobí v ľuďoch vytváraním mocných, prenikavých a dlhotrvajúcich nálad a motivácií tým, že formuluje koncepcie všeobecného existenčného charakteru (*general order of existence*) a zaodieva tieto koncepcie do takého rúcha skutočnosti (*aura of factuality*), že sa tieto nálad a motivácie zdajú jedinečne realistické.” [Clifford Geertz, *The interpretation of Cultures*, Basic Books, 1973/2000, str. 90]